

вигорання, що формується. Зазначимо також, що найуразливішими є вихователі першої та третьої вікових груп, і, вірогідно, це пов'язано з кризовими станами становлення професіонала.

Висновки.

1. Дослідження ознак прояву синдрому емоційного вигорання вихователів дитячих дошкільних закладів виявило, що у більшості вихователів не сформовані симптоми, з яких складається емоційне вигорання, що є позитивним результатом даного дослідження.
2. Встановлено, що симптом «редукція професійних обов'язків» вже сформований у 61,5% досліджуваних вихователів, формується – ще у 15,4%.
3. Визначена «група ризику», яка потребує психологічної допомоги для подолання та профілактики емоційного стресу та збереження здоров'я.

МОВНІ ПСИХОТИПИ ОСОБИСТОСТІ: ТИПОЛОГІЯ ТЕКСТОВИХ ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЙНИХ ВИМІРІВ

А. П. Загнітко,

доктор філологічних наук, професор,

член-кореспондент НАН України,

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

Сучасні лінгвістичні дослідження з опертям на антропоцентричний підхід, який швидше нагадує андрологовий, прагнуть охопити різноманітні аспекти й виміри: 1) продукування мовлення з визначенням закономірностей і напрямів номінативної діяльності лінгвоперсони (Загнітко А.П., 2017); 2) диференціюванням статусу спостерігача й оповідача зі встановленням відмінностей у творенні тексту; 3) з'ясуванням поведінкових типів із простеженням реальних та ірреальних, симетрійних (ізометрійних, анасиметрійних, дисиметрійних, антисиметрійних, алосиметрійних, алосиметрійних, симптосиметрійних, амфісиметрійних та ін.) та асиметрійних текстів, що уможливорює діагностування й розмежування мовних психотипів і под. Актуальним постає розгляд типології текстових лінгвоперсоналогічних вимірів через призму мовної компетенції особистості (текстові величини) та урахуванням методик психолінгвістичного аналізу мовленнєвої дії для встановлення особливостей мовленнєвої поведінки за ступенем вираження психомовної особистості.

На кафедрі загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса теорію лінгвоперсоналогії в її власне теоретичному й науково-прикладному аспектах активно опрацьовують із 2015 року в межах науково-дослідної теми «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсоналогія:

структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання» (0115U000088; 2015-2017 рр.), згодом продовжено в науково-дослідній темі «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граматики: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (0118U003137; 2018-2020 рр.). Результатом такого опрацювання постало обґрунтування лінгвопсихіатрії персони зі встановленням відповідних категорій, одиниць, рівнів (Загнітко А.П., 2017), встановлення основних і/чи неосновних комунікативних типів моно- і полілінгвоперсони. Водночас постало питання про мовні психотипи особистостей (Загнітко А.П., 2019), що передбачає охоплення різних аспектів реалізації лінгвоперсони в мову та через мову, реалізацію емоційних, морально-естетичних та інших поведінкових настанов у текстових величинах.

Метою дослідження є встановлення типології текстових лінгвоперсонологічних вимірів через їхню співвідносність із мовними психотипами. Визначена мета мотивує необхідність вирішення таких завдань: 1) встановлення кваліфікаційних ознак мовного психотипу особистості; 2) визначення текстових параметрів реалізації застрягального, емотивного, гіпертимного, збудливого, демонстративного, екзальтованого, агресивного, психостенічного, шизоїдного, гіпертимного та інших мовних психотипів; 3) кваліфікування текстових лінгвоіндивідуалізацій амбівертів, екстравертів, інтровертів.

Оскільки комунікативна компетентність особистості акумулює мовні навички, властивості номінувати (співвідносність номінативного й екзистенційного компонентів), мовленнєві здібності, що засвідчують рівень сформованості міжособистісного досвіду, потенційну здатність реалізувати себе через взаємодію з адресатом (і/чи адресатами), комплексну здатність встановлювати необхідні контакти з іншими людьми, необхідні для побудови міжособистісної взаємодії, методами студіювання постають мовнопсихологічне моделювання, психомовного експерименту, мовного діагностування лінгвоперсони, структурного аналізу, мовнопсихологічної трансформації та ін.

Для кваліфікації мовного психотипу, диференціювання отриманих текстових величин доцільно використати методику аналізу змістовно-структурної сутності мовної компетентності особистості, її значущості в її самореалізації, самоідентифікації, розпізнаванні сутності лінгвоперсони іншими комунікантами з вербалізацією поведінки адресата: *«Не заперечуй, Маріко. Я бачу це, я відчуваю. Спершу ти засуджувала її за те, що вона зраджувала свого чоловіка, якого ти вважала своїм рідним батьком. Згодом ти стала засуджувати її й за те, що вона буцімто завдавала мені страждань»* (О. Авраменко. Заборонені чари), де два опорні дієслова *бачу, відчуваю* ідентифікують (↔ відтворюють) оцінку адресантом дій адресата. Спостерігач перетворюється на співучасника, але не реального, а психологічно усвідомленого. Письмові й усні тексти лінгвоперсони постають продуктами суб'єктивної мовленнєвої діяльності, що охоплюють відповідну кількість

індивідуально-особистісних властивостей і характеристик суб'єкта тієї чи тієї діяльності.

Для адекватної кваліфікації продукуваних текстових величин, визначення їх типології необхідним є застосування програми лінгвістичного аналізу мовленнєвих дій з диференціюванням трьох рівнів: мовного, мовленнєвого й змістовно-сміслового. Послідовне використання складників програми уможливило виокремлення восьми типів психомовної особистості: демонстративного (істероїдного (максимальна деталізація: – *Я все розповім. Не перебивайте. Тут важливе все* (О. Гончар, Бригантіна)), застрягального (ригідного (уповільнене перемикавання: *Добре, що я приїхав сюди на дві години раніше. Так я завжди робив, щоб відпочити від давки в автобусі й погамувати біль, який став щоденним супутником мого життя* (М. Руденко, Енергія прогресу)), збудливого (– *Знаю, знаю... – При цих словах начальник спецвідділу зміряв Максима оком з ніг до голови й мовби сумовито скривився, зупинившись поглядом на його ганчір'яних подертих бурках* (І. Багрянний, Людина біжить над прірвою); – *Та мовчіть і жінкам закажіть. Щоб вас у свідки ляхи не потягли* (Ю. Логвин, Танці шайтана)), гіпертимного (підвищений настрій: – *Я глибоко співпереживаю Вашому горю. Але мене дивує Ваше запитання, тим більше, що кожне Ваше слово дихає вірою. Не знаю, чи може називатися спадкоємцем Христовим той, хто сумнівається у вічному житті?* (М. Сербський, Місіонерські листи)), тривожного (Наталя Павлівна: *Я дуже тривожусь за Андрія, він тепер дуже працює і... той. Я боюсь, щоб з ним не було чого поганого... Може б, ти пішла поглянула униз, на майстерню, до них, як він там...* (В. Винниченко. Брехня), де опорні лексеми *тривожусь, боюсь* доповнені лінійною перервистістю мовлення, умовчанням фрагментів (не вербалізованих, тому їх відтворення є проблемним), що загалом передає внутрішню тривогу, переживання), екзальтованого (– *Боже, які ми класні, – нагадала Терезка і покосилася на вуйка. – Вуйку! Ми вільні! Ні жони твоєї вольтанутої, ні роботи, ні школи! А музика? Ах, ах, яка з нами божественна музика, вуйку! Ах, «Джетро Талл»! Ах, «Дорс»! А «Пінк Флойд»?! Ах-ах-ах!* (Любка Дереш. Архе...)), емотивного (– *Ого-го! Ох! Ех! Ух! Ну й важко! Тягну, аж присідаю* (В. Нестайко, Тореадори...)), циклотивного (гіпертим і гіпотим в одній особі (за К. Леонгардом), пор.: *Зворушена Елеонора Мойсейвна то плакала, то сміялась, а коли зачинались за черговою “нестестой” і лютим Жекою двері, годувала Спиридона Спиридоновича ... сосисками* (Г. Тарасюк, Жека і Спиридон)).

Аналіз мовних психотипів через встановлення особливостей їхньої реалізації у відповідних текстових структурах передбачає комплексне вивчення й моделювання тексту, його лінійності, послідовності нанизування смислів, обтяження пам'яттю: *Вона гостро й чуло сприймала кожне наше слово, вона сама переживала те, що переживали колись ми, пишучи свої вірші, оповідання й повісті. Ці три години були справжнім єднанням письменників з їхніми читачами* (Б. Антоненко-Давидович), де градаційний ряд передає наростання внутрішнього вияву співпереживання, відчуття почутого як

власного. У таких і подібних випадках для розгляду вимагається ширший контекст, урахування усіх обставин реалізації психотипу мовної особистості, відбиття цього у відповідних текстових структурах. Так, наприклад, для застрягального типу притаманними є тексти великого обсягу з низькою лексичною варіативністю, семантичною розмитістю. Особи, які продукують такі тексти, здебільшого не допускають помилок, що, певною мірою, мотивоване підвищеною чутливістю (надчутливістю), високим ступенем недовіри до інших. Вони дотримуються за краще делікатно висловлювати свої міркування, прагнучи використовувати усталені слова й словосполучення: *Ніна Матвійвна підозріло дивилася на новеньку, задумливо крутячи в руках олівець. – Мене дивують твої слова. Тихо, діти! Тихо! Кому я кажу? Я не знаю, як ти вчилася у п'ятому класі? Хто твої учителі?* (О. Бердник, Лабіринт Мінотавра). Мовлення підтверджує структурну лінійність і смислову зв'язність з домінуванням усталених форм синтаксичного зв'язку, лексичної валентності. Актуалізація питань на зразок *Кому я кажу? Я не знаю, як ти вчилася у п'ятому класі? Хто твої учителі?* з різною адресатністю (*Кому я кажу?* – школярі та *Я не знаю, як ти вчилася у п'ятому класі?* – нова учениця) засвідчують прагнення тримати ситуації в нормі, а нанизуванні нерівнорядних питань на кшталт *Я не знаю, як ти вчилася у п'ятому класі? Хто твої учителі?* відбивають внутрішнє переконання лінгвоперсони в недоцільності відповіді, оскільки вона чітко усвідомлює правильність власних сумнівів, що й актуалізує глибинну іронію. Аналізований текст є експресивним, за зовнішньою прозорістю, структурною упорядкованістю прихована смислова складність (*Я не знаю, як ти вчилася у п'ятому класі?* → * *Я не хочу знати, як ти вчилася у п'ятому класі?*). Здебільшого змістовно-смислового рівню текстових структур таких особистостей властиві відступи від заявленої теми розмови, поставленого питання, відсутність очікування відповіді, прогнозування розгортання діалогу. Наведені питання відбивають бінарність діалогу, егоцентровість центрі комунікативної ситуації. Уміщення в питанні прогнозованої відповіді – це уникання тих тем, які є для них дражливими, викликають відчуття тривоги.

Дослідження мовних психотипів особистості (і/чи особистостей) має опертям широкий спектр її дискурсивних практик із визначенням особливостей продукування текстових структур, у яких найпосплідовніше реалізуються її переживання, відчуття, емоції та ін. Визначення основних мовних психотипів є умовністю, оскільки ідеально жоден із них не постає, та й виділення констатованих мовних психотипів є відносним, вимагаючи послідовного аргументування й опертя на цілісні життєво лінгвоперсонологічні граматики, вибудовані упродовж власного життя. Перспективним є встановлення моделей реалізації мовних психотипів на матеріалі різночасових і віддалено територіальних текстових структур зі встановленням напрямів та особливостей зміни їх мовної свідомості та ін.